

Стопански
факултет

Социално- икономически анализи

Книга 2/2016 (10)

Крум Овчаров

ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

BULGARIA'S ACCESSION TO THE EUROZONE OF THE EUROPEAN UNION

Abstract: Bulgaria's accession to the EU requires efforts to be a full member. Full membership includes the presence of the internal market and participation in EMU as an essential element joining the ERM II. EMU represents a higher degree of economic integration requiring the introduction of the single currency. In recent years the state of the economies of the EU strongly influenced by global financial crisis. Furthermore, it should consider the economic situation of EU countries that have not yet adopted EMU, among them Bulgaria. On the agenda is the implementation of the willingness of the country to adopt the euro as sole legal tender. However, this can only be done in the way of the steps go before that of the other member states of the eurozone.

Key words: Eurozone, European union, Economic and monetary union

Въведение

Настоящата разработка се спира на някои от по-важните икономически аспекти, стоящи за решаване пред страната в близко бъдеще, което да задълбочи анализа относно евроинтеграцията на страната и да поясни пътя на България към членството ѝ в зоната на общата европейска валута, както и възможностите за нейното разширяване.

Важен аспект е проследяване степента на покриване на критериите за номинална конвергентност, определени през 1992 г. с договора от Маастрихт за създаване на ЕС, както и стратегически и нормативни документи на национални и европейски институции (стратегии, планове, закони, споразумения, договори, регламенти, становища, съобщения и др.)

Оценките за степента на икономическо сближаване между България и държавите от Централна и Източна Европа (ЦИЕ), дава основа за изводи за степента на номинална и реална конвергенция между кандидатстващите за членство в еврозоната. Неговата целесъобразност се обосновава както поради факта, че всички те са задължени да приемат общата европейска валута, така и поради това, че са държави в преход и в процес на сближаване с развитите страни от Съюза.

Създаването на икономическия и паричен съюз

За първи път идеята за създаване на Икономически и паричен съюз (ИПС) в Европа се появява в края на 1969 г. в Хага на конференция, участие в която взимат държавните или правителствените ръководители на държавите, членуващи по това време в Европейските общности. Под ръководството на министъра на финансите на Люксембург Пиер Вернер през 1970 г. е подготвен доклад, в който са описани основните мерки за изграждането на ИПС. На 22 март 1971 г. Съветът на министрите на Европейските общности приема резолюция, която определя принципите на този съюз и план за неговото осъществяване. В него са описани три етапа и се предвиждало той да бъде осъществен до 10 години.

Разпадането на Брегън-Уудската валутна система, както и световната икономическа криза, предизвикана от рязкото покачване на цените на петрола през 1973 г., осуетяват реализирането на проекта. Все пак някои елементи на описания плана са реализирани в началото на 70-те години на ХХ в.

Създаването на ИПС е една от най-амбициозните, но и често обсъждани цели на Европейския съюз. На 1 ноември 1993 г. с ратифицирането на Договора за Европейския съюз (Маастрихт) е взето решение за създаването на ИПС с международноправна сила. Приета е валидна за цялата Общност валутна единица, която задълбочава общия вътрешен пазар и има за цел укрепването в международен аспект на икономическата тежест на Съюза. Съгласно Договора от Маастрихт обменните курсове на държавите-членки в ИПС, ще бъдат постоянно определени от 1 януари 1999 г. Техните валути след това ще бъдат само израз на общата валута, която, съгласно Договора, трябва веднага след това бързо да бъде въведена. Идеята е, че ИПС представлява една Оптимална валутна зона (ОВЗ).

Оптималната валутна зона представлява географски регион, в който тя би максимизирала икономическата способност на въпросния регион да споделя една обща валута. Тя описва оптималните характеристики за сливането на валутите или за създаването на нова валута. Теорията често е използвана да се обоснове дали даден регион е готов да стане валутен съюз, който е един от финалните етапи в икономическата интеграция. Оптималната валутна зона често може да обхваща повече от територията на една страна. Така например част от смисъла за създаването на еврото е, че всяка отделна страна в Европа не формира ОВЗ, но Европа като цяло формира оптимална валутна зона. В теорията ОВЗ може също така да бъде по-малка от територията на дадена страна. Някои икономисти считат, че примерно територията на САЩ се състои от две ОВЗ и поради това в САЩ би трябвало да се използват две валути – една за източната и една за западната половина. Един от основателите на теорията за ОВЗ е икономистът Робърт Мъндел.

Тази теория е публикувана от Мъндел през 1961 г. и е най-често използвана от икономистите. Според нея се счита, че асиметричните шокове подкопават реалната икономика. Затова, ако те са твърде значителни и не могат да бъдат контролирани, се счита, че валутен режим с плаващ курс е по-добър избор за дадена страна, защото световната валутна политика (лихвените равнища) не би могла да бъде ръководена прецизно за всяка отделна ситуация във всеки отделен регион.

Четири принципа за успешен валутен съюз са:

- Мобилност на работната сила в даден регион. Това включва физическата възможност за придвижване (визи, права на трудещите се и др.), свобода на движение, институционални спогодби (напр. трансфериране на пенсии). В случая на еврозоната, докато капиталите са твърде мобилни, то мобилността на работната сила е относително ниска, особено в сравнение със тази на САЩ и Япония.

- Диверсификация на стоките и услугите. Еврозоната се справя много добре по този критерий и валутната интеграция по-нататък ще подобрява диверсификацията на структурата на стоките и услугите.

- Прозрачност и мобилност на капиталите, а така също и гъвкавост на цените и възнагражденията в дадения регион. Това е така, че пазарните сили на търсене и предлагане автоматично разпределят парите и стоките там, където са необходими. Според Роналд Маккинън, на практика това не функционира перфектно, тъй като липсва истинска гъвкавост на възнагражденията. Страните-членки на Еврозоната търгуват главно помежду си и според последните емпирични анализи на „евро ефекта“ единната валута е способствала за увеличение на търговията с 5 до 15 процента в еврозоната в сравнение с търговията с неевропейските страни.

- Механизмът на автоматичен фискален трансфер преразпределя средствата към зони/сектори, които са повлияни неблагоприятно от първите два критерия. Обикновено той е във вид на данъчно преразпределение към по-слабо развитите зони на дадена страна/регион. Тази политика, въпреки че е възприета, е трудно да бъде приложена, тъй като по-развитите региони рядко отстъпват собствените си постъпления. Теоретично, Европа няма такава клауза в Пакта за стабилност и икономически растеж, което означава, че фискалните трансфери не са позволени, но е невъзможно да се знае какво би се случило в практиката.

Въпреки че се справя добре по някои от критериите за ОВЗ, Европа има по-слаба мобилност на работна сила от САЩ, а така също не може да разчита на фискален федерализъм да смекчи регионалните икономически смущения.

Най-голямата критика към теорията на Мъндел е, че единствената зона със оптимални условия за единна валута е тази, която вече има единна валута, което представлява един порочен кръг. Освен това много от съществуващите валутни зони не изпълняват тези изисквания.

В този модел Мъндел се опитва да формулира как несигурността на валутния курс ще взаимодейства на икономиката. Този модел е по-рядко използван.

Според този модел, ако валутата е управлявана подходящо, колкото зоната е по-широка, толкова е по-добре. В противовес на предишния модел се счита, че асиметричните шокове не биха подкопали общата валута поради самото ѝ съществуване. Това разпростира шоковете в цялата зона, защото всички региони споделят една и съща валута. При валутните режими с плаващ курс цената на шока ще бъде съсредоточена в отделните региони, защото девалвацията ще намали покупателната ѝ сила. Така въпреки по-трудното ѝ регулиране чрез парична политика, реалната икономика би се справила по-добре.

Вместо движение в посока на по-голяма гъвкавост във валутните курсове, икономическите аргументи предлагат по-малка гъвкавост и по-близка интеграция на капиталовите пазари. Тези икономически аргументи са подкрепяни също така и от социалните аргументи. Във всеки случай, когато социалните недоволства водят до заплахата от стачка, а стачката – към повишение на възнаграденията, без да се увеличи производителността, а оттам – към девалвация, националната валута бива застрашена. Дългосрочната цена за нацията като цяло е заменена от правителствата с краткосрочни политически ползи. Вместо това, европейските валути са обвързани помежду си и по този начин смущенията се смекчават и влиянието на шоковете се отслабва чрез движението на капиталите.

Друг инструмент за преодоляване на неравновесието на икономиката може да бъде смесената парично-фискална политика, препоръчвана от концепцията, известна под името модел **Мъндел-Флеминг**. Моделът представлява развитие за условията на малка и отворена икономика на кейнсианския IS-LM модел. Първоначално е специално създаден за нуждите на МВФ, на който се основава анализът на ефективността на прилаганите монетарна и фискална политика при различни режими на валутен курс. Основният принос на авторите се изразява в акцента върху ролята на капиталовите потоци за успеха на провежданата политика.

Важен принцип при създаването на бъдещата единна валута е този за **допълняемост на структурите** – ако в една структура има смущения, то другите структури така да я допълнят, че да не се получат сринове.

Друг важен принцип е **принципът на инфлацията** – ако две страни са членове на даден валутен съюз, то разликата в инфлацията между тях трябва да е нулева.

Въз основа на Доклада Делор, през юни 1989 г. ЕС решава, че **първият етап** за осъществяването на ИПС следва да започне на 1 юли 1990 г. След тази дата са премахнати всички ограничения за движението на капитали между държавите-членки.

Комитетът на управителите на централните банки (КУЦБ) на държавите-членки на ЕИО, който изиграва важна роля за паричното сътрудничество след създаването си през май 1964 г., е натоварен с допълнителни отговорности. Те са описани в Решение на Съвета от 12 март 1990 г. и включват провеждане на консултации и стимулиране на сътрудничеството по отношение на паричните политики на държавите-членки с цел постигане на ценова стабилност.

Предвид сравнително краткото време, което има на разположение и сложността на поставените задачи, работата по подготовката на третия етап на ИПС също се задвижва от КУЦБ. Първата стъпка е определянето на въпросите, които следва да бъдат разгледани на по-ранен етап, с цел изготвяне на работна програма до края на 1993 г. и респективно определяне на срока на действие на съществуващите подкомитети и работни групи, създадени специално за тази цел.

За реализирането на втория и третия етап се налага отново да бъде разгледан Договора за създаване на ЕИО (Договора от Рим), за да бъде създадена необходимата институционална структура. За тази цел през 1991 г. е свикана Междуправителствена конференция за ИПС, която се провежда успоредно с Междуправителствената конференция за политическия съюз.

В резултат на преговорите се постига споразумение за **Договора за ЕС**, одобрен през декември 1991 г. и подписан в Маастрихт на 7 февруари 1992 г. Поради забавяне в процедурата по ратифициране Договорът (който изменя Договора за създаване на ЕИО като изменя името му на Договор за създаване на Европейската общност, приема Протокол за Устава на Европейската система на централните банки (ЕСЦБ) и на Европейската централна банка (ЕЦБ), както и Протокол за Устава на Европейския паричен институт) не успява да влезе в сила преди 1 ноември 1993 г.

По отношение на паричната политика страните-членки на ЕС постигат съгласие за започване на следващия етап на ИПС от 1 януари 1994 г. През декември 1990 г., още преди провеждането на двете междуправителствени конференции, КУЦБ представя проектоустав на ЕЦБ, в който едно от най-важните задължения е постигане на стабилност в равнището на цените.

Договорът от Маастрихт отговаря на дотогавашното развитие на европейската политика, като акцентира върху икономическото задълбочаване на политическата интеграция. В парично-политически аспект той внася конкретика в поетапния план на Делор, което обвързва целите както политически, така и във времето. Разпоредбите относно прехода и оформянето на втория и третия етап се оказват трудни преговорни теми. От една страна, през преходната фаза е необходимо да се избягнат неяснотите в компетенциите между националната и европейската парична политика. От друга страна, трябва да се постигне свързването на двата етапа.

На втория етап държавите-членки си запазват правото за вземане на решения по паричната политика, но от друга страна, са задължени да гарантират независимостта на своите емисионни банки. В институционно отношение следствие от подготовката на ИПС е създаването на Европейския валутен институт (ЕВИ), предшественик на ЕЦБ на 1 януари 1994 г. Неговата цел е да подпомага държавите-членки в стремежа им да бъдат създадени предпоставки за въвеждането на третия етап. Като допълнение той разработва инструменти и процедури за провеждането на единна парична и валутна политика. За осигуряването на стабилност на една обща парична единица е необходимо провеждането на последователна стабилизационна политика и висока конвергентност на участващите национални икономики. За разлика от втория етап на ИПС, когато участват всички държави-членки, стартирането на третия етап е обвързано с едновременното изпълнение на т.нар. **критерии за конвергентност**.

Целите на започналия на 01.07.1990 г. **първи** етап най-общо са:

- Либерализирането на движението на капитали
- Подобряване на валутно-политическата координация
- Свободно използване на ежото (предшественика на еврото)
- Присъединяването на всички държави членки към ERM
- Завършването на вътрешния пазар
- Подобрене на икономическата конвергентност
- Стартиране на работата по необходимите по-нататък изменения в договорите

Основната цел на втория етап, наречен още преходен, е да се постигне осезаем напредък в сближаването на икономиките на държавите-членки и да се създадат условия за провеждане на обща парична политика за държавите от общността. Мерките се превръщат от препоръчителни (през първия етап), в задължителни за държавите-членки, т.е. през втория етап се забранява:

- привилегированият достъп на публичния сектор до финансовите институции;
- налагането на ограничения върху свободното движение на капитали и плащания;
- пряко финансиране на бюджетния дефицит със заеми от централната банка.

През втория етап държавите-членки следва да избягват прекомерно големия бюджетен дефицит. Във връзка с това е предвидена специална процедура за наблюдение на публичните финанси, осъществявана от Европейската комисия (ЕК). Съгласно споменатата процедура Комисията наблюдава изпълнението на бюджета и на държавния дълг с цел установяване наличието на базови грешки, както и за спазването на бюджетната дисциплина въз основа на два критерия:

- дали делът на планирания или на съществуващия бюджетен дефицит спрямо брутният вътрешен продукт (БВП) превишава определена стойност (това съотношение е част от т.нар. Маастрихтски критерии, за които ще стане дума по-надолу);
- дали делът на държавния дълг спрямо БВП превишава определена стойност.

Процедурата предвижда изключение от спазването на тези два критерия в случаите, отнасящи се до временно отклонение от предварително определената стойност на показателите и когато е налице трайна тенденция към понижаване.

Ако дадена държава-членка не изпълнява изискванията на някой от споменатите критерии, Комисията изготвя доклад, като взема под внимание дали бюджетният дефицит надвишава държавните инвестиции, както и всички други относими фактори, определящи икономическото и бюджетното състояние на дадена държава-членка в средносрочен план. Комисията може да изготви доклад, ако

е на мнение, че съществува опасност за създаване на прекомерно висок бюджетен дефицит в някоя държава-членка.

В Договора за ЕС целенасочено не са конкретизирани всички материи на ИПС. По-специално въпросът за политическото реализиране изисква прецизиране преди стартирането на третия етап. На срещата на върха в **Мадрид** през декември 1995 г. ръководителите на държавите-членки потвърждават волята си да стартират през 1999 г. ИПС и се съгласяват името на новата парична единица да бъде **Евро**. Комисиите и ЕВИ определят поетапен план-график за въвеждането на новата валутна единица, съгласно който от началото на 1999 г. еврото ще се използва най-напред от националните и търговските банки. Посредством определени преходни срокове следва да бъдат облекчени трудностите при трансформирането. На 1 януари 2002 г. новите монети и банкноти от валутната единица на Европа следва да бъдат представени като валидността на националните валути като разплащателно средство приключва след още шест месеца.

На **Амстердамската** среща на върха през юни 1997 г. Европейският съвет успява да постигне споразумение по сключването на „**Пакт за стабилност и икономически растеж**“, съгласно който, държавите-членки на ИПС поемат задължението поддържат държавните си финанси в определени норми. Процедурата за мониторинг върху бюджета и тази при прекалено големи дефицити са затегнати.

Критериите за конвергентност, независимо че са политически уговорени, могат да бъдат дефинирани като стриктни икономически индикатори за готовността за членство в ИПС. Те доказват и все още съществуващите разлики между държавите-членки на ЕС, независимо от постигнатите впоследствие значителни успехи. Погледнат от тази гледна точка, Договорът от Маастрихт съдържа в указанията си по процедурата за приемане нови държави-членки компромис между стремежа за достатъчно дълги срокове на преход, както и бърз и необратим преход към ИПС.

В началото Съветът на ЕС решава с квалифицирано мнозинство на базата на доклади на ЕВИ и на ЕК дали са изпълнени критериите за конвергентност. До края на 1996 г. Съветът в състав държавни и правителствени ръководители следва да реши дали повечето от държавите-членки покриват критериите, след което да определи датата за стартиране на третия етап. В случай на липса на квалифицирано мнозинство, на един следващ етап преди 1 юли 1998 г. повторно се проверява готовността за членство в ИПС. Държавите, които покриват изискванията, ще положат началото на ИПС на 1 януари 1999 г., независимо от броя си. Процедурата за проверка ще се повтаря на всеки две години (минимум). Всички държави-членки, които са готови за третия етап, следва да се присъединят. Великобритания и Дания, по силата на постигнати договорености, определени в протоколи към ДЕС, са освободени от задължението за автоматично участие (т.нар. „opt out“).

Основните тенденции в осъществяване на идеята за ИПС е, че сегашният етап от съществуването на Съюза е обективно следствие от натрупаните политически поуки. В дългосрочен аспект обективните ограничения, доказани и теоретично, и практически, са били естествен коректив и пътеводител при вземането на решенията за ИПС в Европа. Ясно се откроява необходимостта от съгласуване на паричната и валутната политика, от една страна, и фискалната и структурната политика – от друга. Други ключови предизвикателства са непрекъснатостта на процеса на съгласуване и съобразяването му с ясно определени правила, с което да се гарантира предвидимостта на политиката и оттам – доверието на хората.

Гърция се включва в еврозоната през 2001 г. докато датската крона остава единственият участник в ERM II. Според решение на Съвета на общността на 31 декември 1998 г. са сключени валутни споразумения с Ватикана, Сан Марино, Андора и Монако, предвиждащи те да приемат еврото за официална валута. Това е естествена крачка, тъй като те имат договори за валутен съюз с държави-членки на ЕС – Италия, Испания и Франция. На този етап се позволява на централните курсове на валутите от ERM II да се колебаят в границите на $\pm 15\%$ спрямо еврото. Характерно е, че се затяга финансовата дисциплина и не се позволява интервениране на ЦБ. Идеята тук е по никакъв начин да не генерира инфлация. Изискванията към страните са много по-стриктни.

На 1 май 2004 г. десетте ЦБ на новоприсъединените държави-членки на ЕС се включват в споразумението на ЦБ ERM II (ERM II Central Bank Agreement). Националните валути на тези страни стават част от ERM II от момента на покриване на критериите от Маастрихт. Естонската крона, литовският лит и словенският толар са включени в ERM II на 28 юни 2004 г. Кипърската лира,

латвийския лат и малтийската лира са включени на 2 май 2005 г., а словашката крона на 28 ноември 2005 г. Валутите на трите най-големи страни, които се присъединяват към ЕС на 1 май 2004 г. (полската злота, чешката крона и унгарският форинт) се очаква да се присъединят по-късно. Словения напуска ERM II на 1 януари 2007 г. и се присъединява към еврозоната. Същото правят Кипър и Малта на 1 януари 2008 г., Словакия – на 1 януари 2009 г., Естония – на 1 януари 2011 г., Латвия – на 1 януари 2014 г., Литва – на 1 януари 2015 г.

Страните-членки на ЕС, които все още не са приели еврото за своя валута трябва да членуват поне две години в ERM II, преди да се включат в еврозоната. Най-рано в края на втората година след включването ѝ в механизма ЕЦБ проверява дали страната отговаря на петте Маастрихтски критерия. Като критерият за инфлация трябва да е бил спазван през 12-те месеца преди оценката. На теория държавите сами избират момента, в който да влязат в ERM II и това не зависи от покриването на някакви формални критерии. Когато Словения приема еврото през 2007 словенският толар е премахнат от ERM II и от обръщение. Същото се случва с малтийската и кипърската лира на 1 януари 2008 г. и с естонската крона от 1 януари 2011 г.

На теория се позволява валутата на страните, членуващи в ERM II, да се колебае около централният курс $\pm 15\%$. На практика обаче националните валути на Балтийските страни (Литва, Латвия и Естония) са фиксирани към еврото в условията на паричен съвет, а останалите, с изключение словашката крона, се колебаят в много тесни граници (обикновено под 1%) спрямо централните курсове. На словашката крона се позволява да се колебае в по-широки граници ($\pm 15\%$).

Присъединяването на България към валутно-курсския механизъм

Тенденциите в развитието на българската икономика показват, че тя вече покрива изискванията за стойностите на Маастрихтските критерии за номинална конвергенция. Икономиката на България вече ги покрива, с изключение на членството в ERM II. Основна заслуга за това има комбинацията от силна фискална политика и наличието на паричен съвет. Способността на дадена страна да влезе и дългосрочно да спазва критериите за бюджетния дефицит, нивото на публичния дълг към БВП и конвергенцията на дългосрочните лихвени проценти се определя от комбинацията между:

- желанието на правителството да постави горните критерии като първостепенна конкретна цел и приоритет на своята икономическа и фискална политика; и
- неговата воля, включително чрез законодателните си инициативи, да прилага гъвкаво мерките на тази политика по начин, гарантиращ постигането на целта.

Следваната след въвеждането на паричния съвет политика на ниски бюджетни дефицити след 2001 г. трайно променя конкретните си цели в посока едновременното постигане на трите споменати Маастрихтски критерия. Чрез подходящи структурни реформи за разширяване на данъчната база в икономиката – намаляване на данъчните ставки, насърчаване на икономическата активност и поддържането на балансиран бюджет без социално напрежение. Тези реформи в бюджетната сфера са допълнени с навременното и съобразено с тенденциите на международните пазари реструктуриране на правителствения дълг.

Формулираната и следвана в момента последователна държавна политика за дългосрочно поддържане на правителствения дълг на нива под 30% от БВП, което е не само доста под определения праг на Маастрихтските критерии, но и осигурява устойчива основа за развитие на българската икономика. Тази политика е превърната в главен фактор за стабилността на паричния съвет и за засилване скоростта на сближаване нивата на дългосрочните лихвени проценти – третия Маастрихтски критерий. Спазването на правилата на паричния съвет до пълноправното членство без дерогация в ИПС гарантира изпълнението на Маастрихтския критерий за стабилност на валутните курсове по безусловен начин. ЕЦБ вече е признала възможността България да запази паричния съвет до приемането ѝ в ERM II.

Наред с описаната политика по отношение на държавните финанси, паричният съвет е втората опора за гарантиране сближаването в темповете на инфлация в България с тези в страните от еврозоната. Към 2013 г. България вече е постигнала номиналния критерий за инфлацията. В средносрочен период основните инфлационни фактори, които се очертават, са:

- промените в косвените данъци, които са определени от поетите ангажименти за хармонизация с минимално изискваните нива в ЕС;

- сближаването в нивото на цените в страната с това в еврозоната и свързаният с това ефект „Баласа – Самуелсън“.

Отражението върху инфлацията и на двата фактора е предвидимо. Оценките в ПИП за първия фактор са, че той би повишил инфлацията средно с около 0,5 процентни пункта годишно. Според различни оценки, приносът на ефекта „Баласа – Самуелсън“ за инфлацията у нас ще бъде между 0,4 и 3,8%. Според ефекта „Баласа-Самуелсън“, дългосрочните различия в равнището на инфлацията на регионално ниво са породени от разлики в процента на нарастване на производителността в секторите на търгуеми и нетъргуеми стоки в различните региони. Тази ситуация представлява процес на достигане до равновесно положение, който по принцип не изисква корекция на икономическата политика.

Присъединяването към ЕС на слабо развити страни с по-ниски цени, производителност и доходи налага изпреварваща динамика на тяхното повишение в сравнение с членките на общността. В Гърция това е много добре изразено в десетилетията преди и след присъединяването. В Португалия през 15-те години преди и 5-6 години след присъединяването. В Испания присъединяването е предшествано от 10-15 години на двуцифрена инфлация и последвано от 5-6 години на инфлация в порядъка на 5-7%. Инфлацията в тези страни преди и след присъединяването е била два-три пъти по-висока от средната за общността. Ценовите им равнища сега са около 85% от средното за ЕС. България е страната с най-ниска относителна производителност, доходи и цени, присъединявала се към ЕС досега. Гърция, Португалия и Испания се присъединяват с ценови равнища, производителност и доходи около 55-65% от средното в тогавашната Европейска общност. България се присъединява с ценово равнище 44%, производителност на труда 33,6% и доходи около 30% от средното в ЕС. Това налага изпреварващо повишение за сближаването им с показателите на ЕС през следващите десетилетия. Този процес е непредотвратим.

Несиметричната информираност на продавачи и купувачи относно качеството и цените на стоките води до злоупотреби във вреда на купувачите. За важността на този проблем е показателен фактът, че през 2001 г. Нобеловата награда по икономика е дадена на Джоузеф Стиглиц, Джордж Акерлоф и Майкъл Спенс за техния принос в изясняване ролята на несиметричната информация за ценовите деформации. Отговорността и тук не трябва да се стоварва върху политиката на доходите в България. Колкото по-големи са информационните пазарни асиметрии и броят на паразитните посредници между производителя и потребителя, толкова повече са злоупотребите с монополно положение и с информация за спекулативни повишения на цените във вреда на потребителите.

Политиката в областта на държавните разходи обхваща процеса на преразпределяне между различните нива на управление, с цел изпълнение на правителствените приоритети и постигане на по-високи нива на ефективно използване на бюджетните ресурси. Основната философия на националната разходна политика е гъвкаво управление на разходите, което е насочено към постигане на стратегическите цели в средносрочен план и ориентиран към постигане на крайните резултати.

Значимостта на процесите, протичащи в България, в еврозоната, а и в целия ЕС в периода на световната икономическа криза и след нея, създават необходимост от анализ не само на получените преди кризата резултати във връзка с подготовката, така и на изпитанията, на които е подложена страната към момента.

Това би осигурило на устойчив процес на наваксване и сближаване. Кризата влияе само върху развитието на икономиката, но и върху европейските институции и консенсуса във връзка с приемането на нови държави в еврозоната. Освен това тя дава възможност за покриване на някои от критериите от Маастрихт, които преди са били трудно изпълними от нашата страна. Най-съществената част е промяната на модела на икономическо развитие през идните години, което ще бъде определящо за евентуалното приемане на еврото в България.

Опитът на балтийските страни по време на световната икономическа криза привлича много внимание, най-вече с анализа и изводите, които могат да бъдат направени за това как тези държави са успели да проведат успешни икономически реформи, да приведат икономиките си в съответствие с изискванията на Маастрихтските критерии и в крайна сметка да приемат еврото. нивата преди кризата. Естония, Латвия и Литва са по-силно засегнати от сътресенията в световната търговия и финансовите пазари от всеки друг регион в света. Те изживяват срив в търсенето и предлагането. Все пак обстоятелството, че са в условията на паричен съвет, им помага да избегнат голяма банкова

криза. В същото време е отчетен ръст в безработицата, спад в приходите подчертава високата социална цена, платена от обществото.

Прогнозите на ЕК, МВФ и СБ за икономиката на ЕС сочат, че през 2010 г. икономическата криза е повлияла силно върху всички държави-членки, а ефектите от нея ще бъдат усещани през следващите няколко години. В средносрочен план очакванията са ръстът в БВП и инфлацията в еврозоната се да бъдат под 2%, а тези в ЦИЕ – малко по-висок, но колкото нивата отпреди кризата. Ръстът на цените на стоките и услугите ще надвишава този в еврозоната, но разликата в инфлационните нива ще бъде по-малка в сравнение с тази преди глобалната криза. Впоследствие се потвърждават прогнозите, че бюджетните дефицити в еврозоната ще намаляват. Държавният дълг ще продължава да расте. Кризата в дълга ще продължава да бъде най-големия риск пред съществуването на ИПС.

Ефектите на световната криза осигуряват по-добра възможност за изпълнение на критерия за ценова стабилност на базата на очакваните по-слаби темпове на икономически растеж и по-слабото вътрешно потребление. Стриктната фискална политика може да бъде подпомагана чрез използване на финансиране от европейските фондове и чрез намаляване бюджетните разходи (например извършване на структурни реформи).

Включването към еврозоната е продължителен и нелек процес, обусловен от икономически и политически фактори както в НДЧ, така и в тези в еврозоната. Съществуващата в момента рамка за провеждане на макроикономическата политика на България е много важен фактор за присъединяването ни към ИПС. По-горе беше споменато, че бъдещото пълноправно членство без дерогация на България в ИПС от първия възможен момент и въвеждането на еврото са свързани най-вече с необходимостта да бъдат продължени провежданата досега строга фискална политика и структурни реформи. Те изискват провеждането на гъвкава данъчна политика, на балансиран бюджет и при нужда – на допълнителни фискални адаптации за подпомагане на БНБ за поддържане в изпълнение критерия за инфлацията.

Според някои критици, следваният през последните години икономически модел и постигането на критериите от Маастрихт не би следвало да се разглеждат като самоцел, а като част от дългосрочна стратегия на българското правителство и БНБ, насочена към постигането на реално сближаване на икономиката на страната с европейската, а оттам и на жизнения стандарт. Стратегията на възможно най-бързо въвеждане на еврото, следвана от новоприетите в ЕС държави с малка отворена икономика и паричен съвет, предвижда чрез пълноправното членство без дерогация в ИПС да бъде постигнато ускоряване темповете на растеж на техните икономики въз основа на изброените по-горе предимства.

Следователно общественият избор би следвало да е избор измежду продължаването на досегашния път към еврозоната или търсенето на нов. Втората възможност би повлияла негативно върху растежа в средносрочен аспект. При нарушаване устойчивостта на растежа съществуват рискове и за нарушаване на макроикономическата стабилност.

Заключение

ИПС допринася за улеснение на развитието на финансовите пазари и търговията между страните членки на ЕС. Следва обаче да се посочи, че страните, които се ангажират по пътя на ЕВС, следва да възприемат достатъчно адекватна и надеждна стратегия, за избягване на всякакъв риск от спекулации на финансовите пазари. В противен случай, тяхната валута ще бъде атакувана, а компетентните власти биха били принудени да я девалвират, което ще наруши международната конкурентност, ще породви инфлация, ще влоши заетостта и ще понижи покупателната сила. Страните-членки, които споделят отговорност по отношение на поведението на еврозоната, следва да съблюдават дългосрочната стабилност на еврозоната, с цел използване на пълния потенциал за стимулиране на растежа и създаване на заетост. Също така, трябва да бъдат убедени, че приемането на нови членове няма да постави под риск ефективността на зоната.

След като еврото е валута, конкурентна на долара и неравновесието в световната икономика се задълбочава през годините, еврозоната и нейните членове имат особена отговорност за отстраняване на тези заплахи. Ако се касае за ново прехвърляне на суверенитета, който заздравява ЕС, същият не бива да се разглежда като национална загуба, а като свръхценност, която ще подобри прозрачността на ЕС и неговата ефективност, ще засили самите национални интереси.

С оглед на кризата в платежоспособността на търговските банки, предхождаща приемането на борда, при създаването му е намерено за уместно да се проведат допълнителни мерки за укрепване на доверието в него. Затова създателите на борда са предвидили възможността с чужда валута да се обезпечат не само банкнотите в обръщение, но и част от депозитите в търговските банки. Това е осъществено чрез въвеждането на изискване за поддръжка на задължителни минимални резерви (ЗМР), които те депозират в БНБ. С оглед на вече създадената надзорна инфраструктура, решено е също БНБ да поеме и финансов надзор над търговските банки, макар че това също е нетипично за системата на чист валутен борд.

Отново с цел повишаване на доверието, възможността БНБ да влезе в ролята на кредитор от последна инстанция е запазена, но в много строго ограничен вид, така че да не може да застраши финансовата стабилност с инфлационно рефинансиране. Освен това БНБ остава фискален агент и депозитар по финансовите операции на правителството, така че то да може да провежда своите разплащания по събиране на данъци, изплащане на заплати и др. чрез БНБ – отново нещо нетипично за системата на валутен борд. Това налага обезпечаването и на правителствения депозит в БНБ с резервна валута, поради което той също присъства като пасив в баланса на управление „Емисионно“. На практика обаче Министерството на финансите се стреми да поддържа сравнително постоянна сума по паричния влог в БНБ, с което избягва намеса в паричното предлагане.

От друга страна, има и мнения, че валутният борд е твърде болезнено средство, че съществуват социални отрицателни ефекти и пр. От гледна точка на факта, че в дългосрочен аспект валутният борд допринася за намаляване на инфлацията и повишаване на дела на инвестициите в икономиката на страната се счита, че в дългосрочен аспект у нас той има по-скоро благоприятен аспект. Освен това, благодарение на валутния борд, у нас е опосредствана възможността за достигане на критериите от Маастрихт – а оттам и реално членство в ЕС.

Членството на България в ИПС и въвеждането на еврото може да доведе до следните ползи:

- По-голям избор при вземане на решения относно формата и мястото на спестявания, поради свободното движение на капиталите – улесняване и поевтиняване на трансфера на фондове в другите страни от еврозоната.

- Увеличаване на скоростта на конвергенция най-вече по отношение на производителността, доходите, качеството на живот и жизнения стандарт, а оттам и степента на развитие на гражданското общество.

- Стимулирането на развитието на по-конкурентен пазар – прозрачното ценообразуване ще улесни потребителите при избора на фирмата.

- Участието на България в ИПС ще стимулира търговията между нея и настоящите страни-членки на еврозоната – това ще доведе до нарастване на специализацията и мащаба на производството и разпространение на технологиите и знанията. Това от своя страна ще рефлектира върху цената на единица продукт, концентрацията на дейността по изследване и развитие, подобряване на технологията на производството и върху повишаване на производителността на факторите за производство.

- Грацията на финансовите и стокови пазари ще доведе и до повишаване на конкуренцията. Това би осигурило прозрачност на ценообразуването на стоковите пазари и на пазара на услугите, по-добро разпределение на производствените ресурси – труд и капитал – и по-ефективното им използване, както и повишаване на тяхната производителност.

ИЗПОЛЗВАНИ ИНТЕРНЕТ ИЗТОЧНИЦИ

1. <http://www.az.government.bg>
2. <http://www.bloomberg.com>
3. <http://www.bnb.bg>
4. <http://www.businessweek.com>
5. <http://www.ec.europa.eu>
6. <http://www.ecb.eu>
7. <http://www.econ.ucdavis.edu/faculty/kdhoover/pdf/Hope/Young.pdf>
8. <http://www.economist.com/>